

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

10. Пелишенко А. С. Использование автентичного песенного материала в обучении иностранным языкам // *Іноземні мови*. – 1995. – № 3-4. – С. 33-36.
11. Смелякова Л. П. Концепция отбора художественного текстового материала для языкового вуза // *Іноземні мови*. – 1995. – № 1. – С. 23.
12. Шерстюк О. М. Сучасні підходи щодо викладання іноземних мов // *Іноземні мови*. – 2000. – № 1. – С. 65-70.
13. *Aims for your lesson plan* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.philselfsupport.com/less. – Назва з екрана.
14. *Planning effective lesson* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cambridgeenglish.org/exams/teaching-awards/tkt.htm>. – Назва з екрана.

Надольська О. А.*

ГРУПОВА РОБОТА НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено позитивний вплив групової роботи учнів на уроках історії на розвиток у них соціокультурних, комунікативних, організаторських, дослідницьких та інших якостей.

Особистість людини формується та розвивається в результаті впливу численних факторів, об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх та зовнішніх, незалежних та залежних від волі та свідомості людей, які діють стихійно або відповідно до певної мети. При цьому сама людина не є пасивною істотою, яка фотографічно відбиває зовнішній вплив. Вона виступає як суб'єкт формування власної особистості, тобто становлення себе, як соціальної істоти, що відбувається під впливом оточуючого середовища та системи виховання. У середовищі людина соціалізується. З одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству й соціальним групам, до яких він належить, а з другого – активно входить у систему соціальних зв'язків, завдяки яким і набуває соціального досвіду [1].

У наш час суцільної комп'ютеризації суспільства Інтернет є прекрасним джерелом отримання нових знань, допомагає в навчанні, займає дозвілля. Але в той же час діти, годинами просиджуючи за монітором, «випадають» із соціуму. Відбувається «зомбування» дітей як комп'ютерними іграми, так і Інтернетом у цілому. Підлітки перестають читати книги, скорочується коло їхнього спілкування, вони обмежуються віртуальним спілкуванням у форумах і чатах. У молоді стрімко зростає агресія, викликана надмірним, а іноді хворобливим захопленням комп'ютерними іграми. Усе це призводить до поступової деградації особистості, низької самооцінки, проблем у спілкуванні.

Школа має завдання виховувати громадянина, для якого демократичне суспільство є середовищем розкриття його творчих можливостей, задоволення особистих і суспільних інтересів, усвідомлення власної ролі в житті. Тому проблема

* © Надольська О. А.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

соціалізації є актуальною й потребує розв'язання.

Соціалізація – це процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, набуття соціально значимих характеристик свідомості й поведінки, які регулюють її взаємини із суспільством.

Проблема соціалізації завжди була в центрі уваги зарубіжних та вітчизняних педагогів. До цієї теми зверталися С. Ленгтон, К. Рейнольдз, Б. Ліхачов, О. Асмолова та З. Фрейд.

Соціалізація особистості починається з перших років життя й закінчується періодом громадської зрілості людини, проте за деякими аспектами вона триває все життя [3].

Найбільш важливе значення для соціалізації дитини має соціум. Це найближче соціальне середовище дитина освоює поступово. Якщо після народження дитина розвивається в основному в сім'ї, надалі вона освоює все нові й нові середовища – дошкільні установи, компанії друзів, дискотеки й т. п. З віком освоєна дитиною «територія» соціального середовища все більше й більше розширюється.

При цьому дитина мов би постійно шукає та знаходить те середовище, яке для неї найбільшою мірою комфортне, де дитину краще розуміють, ставляться до неї з повагою. Для процесу соціалізації важливе значення має, які установки формує те чи інше середовище, у якому перебуває дитина, який соціальний досвід може накопичуватись в неї в цьому середовищі – позитивний чи негативний.

Середовище – це не просто вулиця, будинки та речі, розташування яких людині достатньо знати, щоб, увійшовши в нього, почуватись там комфортно. Середовище – це ще й найрізноманітніші спільноти людей, які характеризуються особливою системою відносин і правил, що поширюються на всіх членів цієї спільноти. Тому, з одного боку, людина вносить у нього щось своє, певною мірою впливає на нього, змінює його, але в той же час і середовище впливає на людину, пред'являє до неї свої вимоги. Воно може приймати людину, якісь її вчинки, прояви, а може й відкидати, може ставитись до неї доброзичливо, а може й неприязно.

Ставлення середовища до людини визначається тим, наскільки її поведінка відповідає очікуванням середовища. Поведінка ж людини багато в чому визначається тим, яку позицію вона займає в суспільстві.

Соціалізація підростаючого покоління відбувається під стійким або цілеспрямованим впливом величезної кількості відповідних суспільних структур та інститутів, виховна роль яких по-різному виявляється на вікових стадіях цього процесу. Важливим виховним фактором є найближче соціальне оточення, у якому проходить життя й діяльність учня, тобто середовище у вузькому розумінні цього слова – сім'я, дитячий колектив, товариші, дорослі люди, з якими безпосередньо спілкуються школярі.

Соціалізації учнів сприяє й вивчення історії. Цей предмет розвиває емоційно-ціннісне ставлення до життя, формує актив-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

ну позицію особистості, сприяє набуттю досвіду громадянських дій, демократичної поведінки, ефективного спілкування, розвиває вміння й навички конструктивно-критичного мислення, ініціативи, самостійності, навичок колективної діяльності й прийняття колективного рішення. Особливо виразно це проявляється в груповій роботі на уроках. Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання.

Групова форма організації навчальної діяльності – це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації навчання вчитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Групове навчання відкриває для учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дозволяє реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями високих результатів засвоєння знань та формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується із традиційними формами й методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

Для того щоб відчувати себе в безпеці, людина об'єднується з іншими людьми, залучається до групи. Коли діти навчаються разом з іншими, вони відчують істотну емоційну та інтелектуальну підтримку, що дає їм можливість вийти далеко за рамки їхнього нинішнього рівня знань і вмінь.

Джером Брунер визначив соціальний бік навчання, стверджуючи, що людина повинна відповідати за інших, діяти разом у напрямі досягнення мети. Це він назвав взаємодію й основою активного навчання.

Концепції Маслоу та Брунера лежать в основі розробки методів спільного групового навчання, що ґрунтуються на колективних формах організації навчальної діяльності, таких популярних на Заході.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що групова навчальна діяльність сприяє активації й результативності навчання школярів, розвитку самостійності, умінь доводити й відстоювати свою точку зору, прислуховуватися до думки товаришів, культури ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці. Групова навчальна діяльність на занятті створює певні умови для формування позитивної мотивації учіння (Х. Лійметс, К. Нор, Н. Побірченко, С. Гончаров, О. Савчен-ко, Г. Цукерман, І. Чередов, О. Ярошенко та ін.). Як вважають В. Виноградова, О. Дусавицький, В. Рекін, це відбувається в групах, де створено певні умови доброзичливості, чуйності, оволодіння учнями формами взаємодопомоги. Як свідчить практика, під час групової роботи активізується діяльність майже всіх її виконавців. Психологи пояснюють це тим, що одна з найважливіших характеристик людини в групі полягає в тому, що вона звертається до колективу як до джерела орієнтації в навколишній дійсності.

Як вид навчальної діяльності учнів, групова (кооперативна)

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

діяльність є багатофункціональною (рис. 1).

У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь. Пояснюється це тим, що в цій роботі слабкі учні виконують за обсягом будь-яких вправ і завдань на 25-30 % більше ніж у фронтальній роботі. Групова робота сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного учня.

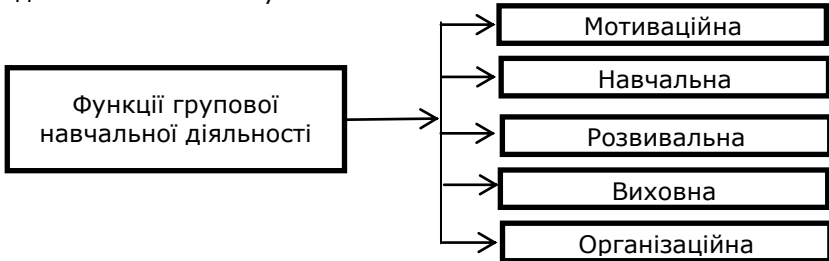

Рис. 1 Функції групової навчальної діяльності

Важливу роль групова діяльність відіграє в досягненні виховної мети навчання: формується колективізм, моральні, гуманні якості особистості. Важливу роль у формуванні цих якостей відіграють особливості організації групової роботи: розподіл функцій і обов'язків між учасниками діяльності, обмін думками, взаємна вимогливість і допомога, взаємоконтроль і самооцінка.

Групова навчальна діяльність виконує й організаційну функцію. Полягає вона в тому, що учні вчаться розподіляти обов'язки, учаться спілкуванню один з одним, розв'язують конфлікти, що виникають у спільній діяльності. У груповій роботі учень бере на себе певні функції викладача й виконує їх.

Загальноаудиторну роботу, яка поширена в сучасній українській школі, не можна назвати колективною перш за все тому, що при аудиторній роботі учні не мають спільної мети. Адже вчитель ставить перед учнями не спільну, а однакову для всіх мету. Унаслідок цього в учнів виробляється ставлення до навчальної діяльності не як до спільної і творчої праці, а до чогось індивідуального й обов'язкового. Діяльність, спрямована на досягнення спільної мети, об'єднує, а однакової – викликає змагання, конкуренцію.

Спільну мету легко відрізнити від однакової для всіх. Якщо завдання, поставлене вчителем, може виконати кожен учень самостійно, то така мета однакова для всіх. А якщо за певний, указаний проміжок часу завдання можуть виконати всі учні спільними зусиллями, то така мета є спільною. Одна людина досягти її не в змозі.

Навчальна мета може бути спільною в тому випадку, коли в ході навчання, окрім засвоєння нових знань, умінь і навичок, група учнів навчає кожного свого члена. Це передбачає систематичну участь кожного учня в навчанні всіх.

Позитивний ефект, що має співробітництво для досягнення

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

багатьох важливих результатів, робить кооперативне навчання одним із найбільш цінних інструментів в арсеналі педагога.

Педагоги помиляються, якщо думають, що добрих намірів і відповідних вказівок типу «співробітничайте», «працюйте разом», буде досить, щоб учні на практичних заняттях або семінарах дійсно почали працювати спільно. Об'єднання учнів у малі групи й поставивши їм завдання працювати разом, не можна розраховувати, що це само собою приведе до спільної діяльності. Не всі малі групи є групами співробітництва. Об'єднання цілком може закінчитися конкуренцією, причому в тісному просторі. Організувати урок таким чином, щоб учні дійсно працювали в режимі співробітництва, можна, лише розуміючи, які компоненти супроводжують механізм співробітництва. Важливими моментами групової роботи є опрацювання змісту й подання групами результатів колективної діяльності. Залежно від змісту та мети навчання можливі такі варіанти організації роботи груп:

1. *«Діалог»*. Суть його полягає у спільному пошуку групами узгодженого рішення. Це знаходить своє відображення в кінцевому тексті, переліку ознак, схемі, спільному рішенні тощо. Діалог виключає протистояння, критику позицій тієї чи іншої групи. Усю увагу зосереджено на сильних моментах у позиції інших.

Клас об'єднується в 5-6 робочих груп та групу експертів із числа сильних учнів. Робочі групи отримують 5-10 хвилин для виконання завдання. Група експертів готує свій варіант виконання завдання, стежить за роботою груп і контролює час. По завершенні роботи представники від кожної робочої групи на дошці (комп'ютері) або на аркушах паперу роблять підсумковий запис. Потім, по черзі, надається слово одному доповідачеві від кожної робочої групи. Експерти фіксують спільні погляди, а на завершення пропонують узагальнену відповідь на завдання. Групи обговорюють і доповнюють її. До зошитів занотовується кінцевий варіант.

2. *«Синтез думок»*. Дуже схожий за метою та початковою фазою з попереднім варіантом групової роботи. Але після об'єднання в робочі групи й виконання завдання учні не роблять записів на дошці (комп'ютері), а передають свій варіант іншим групам, які доповнюють його своїми думками, підкреслюють те, із чим не погоджуються. Опрацьовані таким чином матеріали передають експертам, які знову ж таки зіставляють написане із власним рішенням, роблять загальний звіт, котрий обговорює весь клас.

3. *«Спільний проект»*. Має таку саму мету та об'єднання в групи, що й «Діалог». Але завдання, які отримують групи, різного змісту та висвітлюють проблему з різних боків. По завершенню роботи кожна група звітує й записує на дошці певні положення. У результаті з відповідей доповідачів груп складається спільний проект, який рецензується групою експертів.

4. *«Пошук інформації»*. Різновидом, прикладом роботи в

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

групах є командний пошук інформації, що доповнює раніше прочитану лекцію, або матеріал попереднього уроку, або домашнього завдання, а потім відповіді на запитання. Використовується для того, щоб оживити дуже потрібний, але «сухий», іноді нецікавий навчальний матеріал.

Для груп розробляються запитання, відповіді на які можна знайти в різних джерелах інформації. До них можуть належати:

- 1) друкований роздатковий матеріал;
- 2) нормативні документи;
- 3) державні та галузеві стандарти;
- 4) підручники та навчальні посібники;
- 5) довідкові видання;
- 6) матеріали мережі Інтернет;
- 7) прилади та обладнання тощо.

Учні об'єднуються в групи. Кожна з них отримує запитання з теми уроку. Визначається час на пошук та аналіз інформації. Наприкінці заняття заслуховуються повідомлення від кожної групи, які потім повторюються і, можливо, розширюються всім класом.

5. «Коло ідей». Метою є вирішення гострих суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх учнів до обговорення поставленого питання. Технологія застосовується, коли всі групи мають виконувати одне й те саме завдання, яке складається з декількох питань (позицій, проблем), які групи представляють по черзі. Коли групи завершують виконувати завдання й готові подати інформацію, кожна з них по черзі озвучує лише один аспект проблеми, що обговорювалась. Продовжуючи по колу, учитель запитує всі групи по черзі, поки не вичерпаються ідеї. Це дасть можливість кожній групі розповісти про результати своєї роботи, унікаючи ситуації, коли перша група, що виступає, подає всю інформацію.

Як варіант можуть подаватись по колу результати не тільки групової, а й індивідуальної роботи. Цей метод є ефективним для вирішення проблемних питань. Для створення списку думок, точок зору можна попросити кожного учня по черзі запропонувати одну ідею усно або написати свою думку чи ідею на картці без імені. Учитель збирає всі картки і складає список зазначених у них ідей на дошці або починає дискусію, користуючись інформацією з карток.

6. «Акваріум». Це форма діяльності учнів у малих групах, ефективна для розвитку навичок спілкування, удосконалення вміння дискутувати та аргументувати свою думку. Може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи. Для цього викладач об'єднує учнів у групи по 4-6 осіб і пропонує їм ознайомитися із завданням.

Одна із груп сідає в центр класу (або на початку середнього ряду, де стоять парти). Це необхідно для того, щоб відокремити працюючу групу від слухачів певною відстанню.

Ця група отримує завдання для проведення дискусії, сформульоване приблизно так:

1. прочитайте завдання вголос;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

2. обговоріть його в групі;
3. за 3-5 хвилин дійдіть спільного рішення.

Поки діюча група займає місце в центрі, учитель знайомить решту класу із завданнями й нагадає правила дискусії в групах. Пропонується вголос протягом 3-5 хвилин обговорити можливі варіанти розв'язання проблемної ситуації. Учні, які знаходяться в зовнішньому колі, слухають, не втручаючись у хід обговорення проблеми групою, розташованою в центрі класу.

По закінченні відведеного для дискусії часу група повертається на свої місця, а вчитель ставить до класу такі запитання:

- чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- чи була ця думка достатньо аргументованою?
- який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливими?

На таку бесіду відводиться 5-10 хвилин. Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група й обговорює наступну ситуацію.

Наприкінці вчитель повинен обговорити з учнями хід групової роботи, прокоментувати ступінь володіння навичками дискусії в малих групах і звернути увагу на необхідність та напрями подальшого вдосконалення таких навичок. У межах «Акваріуму» можна підбити підсумки уроку або за браком часу обмежитись обговоренням роботи кожної малої групи [2].

Зауважимо, що характерними рисами інноваційних освітніх технологій ХХІ століття є формування в учнів здатності до розуміння нових, незвичайних ситуацій, прогнозування майбутніх подій, оцінки наслідків прийнятих рішень і, більше того, навіть до створення можливого і бажаного майбутнього [4].

Таким чином, дослідження кооперативного (групового) навчання безсумнівно вказують на те, що робота в парах і малих групах не лише дозволяє активізувати роботу учнів, залучаючи до неї всіх, генерувати велику кількість ідей за невеликий проміжок часу або осмислити абстрактні поняття на основі власного досвіду, зацікавити учнів життєвою важливістю й актуальністю порушуваних при вивченні проблем, примусити учнів задуматися над питаннями, які вивчаються, питаннями відносин між людьми, стимулювати учнів формувати свою думку і вільно її висловлювати, але й сприяє вільному розкриттю кожного, набуттю досвіду спілкування, вирішення конфліктів на основі толерантності, поваги людської гідності і прав людини, створення в класі атмосфери поваги й рівності. Співробітництво приводить до:

- більш високих досягнень і більшої продуктивності;
- більш турботливих, чуйних і відданих взаємин;
- більшого психічного здоров'я дітей, соціальної компетентності й самоповаги.

Література:

1. Анянцев Б. Г. Человек как предмет познания // Избр. психологические труды: В 2т. – М., 1980. – Т. 1. – 423 с.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

2. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 160 с.
3. Близнюк М. І. Соціалізація учнів у процесі вивчення правознавства // Історія та правознавство. – 2011. – № 1. – С. 2–3.
4. Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі: методичні рекомендації / укл. Мойсєєв С. О., Назаренко Л. М. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – 48с.

Пізик Ю. В.*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті всвітлено технологію формування соціально компетентної особистості

Сьогодні, коли відбуваються зміни й модернізації в галузі освіти, особлива увага звернена на роль школи як організатора освітнього середовища для розвитку особистості. Оновилися функції школи: не тільки навчання й виховання, але й соціалізація школяра, формування життєвої компетентності, розвиток соціально значимих якостей особистості.

Щоб знайти своє місце в житті, ефективно освоїти життєві та соціальні ролі, випускник школи має володіти певними якостями, уміннями:

- бути гнучким, мобільним, конкурентоспроможним, уміти інтегруватись в динамічне суспільство, презентувати себе на ринку праці;
- критично мислити;
- використовувати знання як інструмент розв'язання життєвих проблем;
- генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й нести за них відповідальність;
- володіти комунікативною культурою, уміти працювати в команді;
- уміти запобігати та виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;
- цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації в професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави;
- уміти здобувати, аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення;
- бережливо ставитись до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності;
- бути здатним до вибору численних альтернатив, які пропонує сучасне життя [1].

Отже, статус людини в суспільстві залежить від неї самої.

Швидкоплинність соціального прогресу, динамічних змін викликає необхідність постійної роботи над собою, розвиток життєвої компетентності, посилення відповідальності молоді людини за своє майбутнє, за можливість досягнення життєвого

* © Пізик Ю. В.